

כלשהו, ויודע בעצמו שכשישהה באותו מקום יעבור על איסורי תורה מרצונו החפשי, כגון שיתאוה ויאכל שם דברים האסורים שאין באכילתם משום פיקוח נפש — אין לו התר להכנס לאותו מקום, אף שמסוכן הוא. כיון שאיסורים כאלו שנגרמים על ידי תאוותו לא הותרו, כאמור. [מה שאין כן האוכל מאכל אסור משום פיקוח נפש, אף שערב לחכו ונהנה בו, לא תאוותו היא שגרמה לו לאכול אלא דחיית התורה, ע"ש]. ושמה אין דבר זה מעשי כל עיקר, מאחר ואין ודאות מוחלטת ביחס לעתיד, ואין לו ליהרג עתה משום מעשיו שלעתיד.

(ע' אור-שמח (מאכלות אסורות יד, ד), שחולה שיש בו סכנה שנצרך לאכול מאכל אסור, מותר לו להתכוין להנות ממנו ולאכול מתובל ושמן. ויש לחלק בין זה שאכילתו נחשבת מצוה, לשאר אדם שאנסוהו לעבור עבירה, שיתכן ואסור לו להרבות בהנאה. כן כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א, (נדפס בקובץ 'דמות הכסא' עמ' קפ). ואולם באגרות משה (יו"ד ח"ב נט ובאה"ע ח"א קעו) משמע שאינו סובר לחלק בין חולה לאונס אחר, בכל אופן אסור להתכוין בכוונה תחילה ליהנות מן האיסור, ומשמע שתולה זאת במחלוקת אביי ורבא בפ"ב דפסחים. וי"ל).

ובקובץ הערות (מט) לגאון ר' אלחנן וסרמן, כתב על פי חקירת האחרונים שהאנוס על הדבר, אם גם עושהו מרצונו, יש מקום לומר שמצדדים אנו את מחשבתו הרעה עם מעשה האיסור ונידון כמזיד. וקים להו לחז"ל, שאי אפשר לו בבעילה אלא כשגם לולא האיום היה חפץ בה, ואם כן, אף שהוא גם אנוס עליה, הרי גם חפץ בה. עיין שם שהאריך בדבר.

[וכתב לתמוה לפי זה על קושית הראשונים בענין 'ידיעה ובחירה', שהרי אין לפרש שהקושיא היא איך תתאפשר ידיעה במקום בחירה — כי גם בחירת האדם גופא ידועה, וכל השאלה היא כיצד תתכן בחירה חפשית, הלא אינו יכול לבחור בניגוד לידיעת ה', אך לפי הדברים דלעיל לא קשה מידי, שאמנם גם מוכרח הוא על הדבר, מכל מקום הרי גם בחר בו מרצונו, ואונס ורצון — נידון כרצון. (וע' גם באג"ק ליובאביטש ח"ג תלט, שהרחיב בכע"ז)].

אמנם, לפי הפרוש הראשון בדברי הרמב"ם, אין כל מקור לכל היסודות הללו, ואף הבא על הערוה כתוצאה מאונס מיתה, אף על פי שעשה שלא כדין — לא נהרג, שנחשב כאנוס. וכך גם היא שיטת הריטב"א ועוד ראשונים להדיא.

(נראה לכאורה שאף הריטב"א אינו חולק שאם הדביקוהו על הערוה בעל כרחו ואינו יכול להניצל עצמו במיתה, אז אפילו נתקשה הרי זה אונס ממש, וכמו שכתב מהרש"ל (יש"ש ג) שודאי אין לך אונס גדול מזה. וכן נקט השפת-אמת (פסחים כה) בפירוש דברי התוס'. [ונפקא מינה שפטור מתשובה אלא משום חסידות יעשה תשובת המשקל]. אלא שאם נתקשה מרצונו או שהוסף כח בביאה אחר שנתקשה מאליו — הרי זה כמזיד. ולפי זה אין כאן מחלוקת בין הריטב"א לתוס'. ואולם מפשטות דברי המגיד-משנה (איס"ב א, ט) משמע לכאורה שלפי דעה אחת באופן זה אינו נחשב כאנוס).

דף נד

'נפל מן הגג ונתקע...' — מאמר זה משום דרוש וקבל שכר הוא. (ים של שלמה)

'נפל מן הגג ונתקע חייב בארבעה דברים' — דוקא ברוח מצויה, שהוא כעין מזיד, אבל נפל ברוח שאינה מצויה אינו חייב אלא בנזק ולא בארבעה דברים, כמבואר בספ"ב דב"ק (רעק"א, ותמה על רש"י שהביא דרשת 'פצע תחת פצע' לחייב אף באונס. וע' בישוב דברי רש"י בספר משאת המלך).

ז'לקחה — שלא כדרכה — אף על פי שבכל מקום הוקשה ביאה שלא-כדרכה לכדרכה, הוצרך כאן לימוד מיוחד, שלא תאמר עיקר ביאה ביבמה לקיום זרע הוא, ושלא כדרכה אינו שייך בקיום זרע. (רמב"ן ורשב"א בשם התוס', ועוד). ויש אומרים שהוצרך להעראה שלא כדרכה. (מובא ברמב"ן ובמאירי. והרמב"ן הקשה שאין צורך בלימוד על כך).

'דאמר קרא יבמה יבא עליה עד דמכוין לה לשם ביאה' — אינו דורש מעליה, שהרי אין צריך שיתכוין ליבמה, ואפילו נתכוין להטיח בבהמה קנה, אלא דרש מיבמה יבא — שיתכוין לשם ביאה. ואילו עליה נצרך לדרשה שבראש המסכת. (תורא"ש)

'הכא במאי עסקינן במתנמנמ, היכי דמי...' — שיש לו כוונת ביאה. (ריא"ז)

'נים ולא נים תיר ולא תיר' — יש מפרשים שהן שתי דרגות בנמנום, אחד קרוב לשינה אלא שאינו ישן ממש ואחד קרוב לעירות. ויש מפרשים 'נים ולא נים' בתחילת השינה, 'תיר ולא תיר' — בתחילת היקיצה. (עתוס' תענית יב: ד"ה נים)

'להטיח בבהמה והטיח ביבמה קנה דהא קמכוין לשם ביאה בעולם' — אף על פי שאין זנות לבהמה כגון לענין שאין האשה נאסרת על בעלה בביאת בהמה, וגם אינה נפסלת לכהונה, אפילו הכי נחשבת 'ביאה' שהרי הורגים עליה. (רי"ד)

'יתיתי מנדה ואחות אב ואחות אם, מה להנך שכן איסור הבא מאליו' — הרשב"א הקשה הלא גם באחות אב אתה מוצא שאינו בא מאליו אלא על ידי פעולה מכוונת, כגון שאבי אביו נשא אשה והוליד בת לאחר שכבר נולד זה, שהאיסור בא לו על ידי נישואי האב ולא מאליו. [משום כך כתב שאין לגרוס כן בגמרא, ואף נדה אינה בכלל איסור הבא מאליו, שאינה אסורה מתחילת ברייתה]. ואין זה מוכרח, שעיקר החומר הוא שלא בא האיסור על ידי קדושין אלא איסור של קורבה הוא, והכי נמי אחות אביו אינו איסור שעל ידי קדושין כאשת אב אלא איסור מחמת עצמו. (קרבן אורה)

(ע"ב) 'ערות אחות אביך לא תגלה בין מן האב בין מן האם. ערות אחות אמך לא תגלה בין מן האב בין מן האם' — במשך־חכמה (קדושים כ, ט) מפרש הלימוד בדרך זו: בפרשת אחרי-מות נאמר איסור אחות אב ואחות אם בלאוין נפרדים, ואילו בקדושים הם כלולים כאחד: וערות אחות אמך ואחות אביך לא תגלה — להורות על אשה שהיא גם אחות אביו וגם אחות עמו, וזה אין שייך בהתר אלא באחות האם או אחות האב מן האם בלבד, [כגון ראובן היו לו בנים מאשה פלונית, וללאה היו בנות מאיש פלוני, ונשא ראובן את לאה והולידו בנים, ונשאו בני ראובן את בנות לאה והולידו בנים — לאלו הבנים יש דודים שהם גם אחי אביהם וגם אחי אמם]. והרי שמענו ממילא איסור אחות-אב או אחות-אם מן האם בלבד.

(מדבריו מבואר שעיקר הדרשה מהכתוב בקדושים ולא באחרי-מות. וכן משמע בתשובת הרשב"א (ח"א כז). ולפי זה כשאמרו בגמרא 'ת"ל ערות אחות אביך לא תגלה... ערות אחות אמך לא תגלה' לא נקטו לשון הפסוק אלא קטעוהו וחלקוהו, וכן דרך הגמרא בהרבה מקומות).

'למה לי למכתבא באחות אב למה לי למכתבא באחות אם? אמר רבי אבהו צריכי...' — בשאר מקומות אין דרך הגמרא להצריך אב ואם, [כגון בכיבוד אב ואם ומוראם וקללתם והכאתם. ואף לענין ערוה, הרי לא דייקו כן במקרא הראשון שבפרשת אחרי-מות] — אלא כאן שונה, כיון שהמקרא הזה מיותר כולו לדרשה, לכך דייקו להצריך אב ואם. (עפ"י שו"ת הרשב"א ח"א כז)

ב. עבר ולא נהרג — התוס' נקטו שאעפ"י שעבר על 'ונקדשתי...' אינו חייב מיתת בית דין. אבל מדברי הרמב"ם משמע שחייב מיתה. יש שפרשו דבריו כשכפאווה עכו"ם והדביקוהו על הערה. ויש מפרשים שאיימו עליו תעבור או תיהרג. [ואינו דומה לשאר עבירות שיהרג ואל יעבור שלדעת הרמב"ם אם עבר אינו חייב מיתת בית דין, כי כאן נחשב שעושה כן מרצונו, משום שאין קישוי אלא לדעת].

ב. אמר עולא: מנין להעראה מן התורה שנאמר ואיש אשר ישכב את אשה דוה וגלה את ערותה את מקרה הערה, והוקשו כל העריות כולן לנדה, (כי כל אשר יעשה מכל התועבת האלה ונכרתו הנפשות העשת מקרב עמם). וע"ע בסמוך.

ג. המערה בזכור חייב (משכבי אשה כתוב בו). וכן המערה בבהמה. (לכך נאמר העראה באחות אב ואחות אם, אם אינו ענין לגופו, שכבר למדנו מהקש דרבי יונה, תנהו ענין להעראה דבהמה).

ד. אמר רב הונא: רמז ליבמה שאסורה בחיי בעלה באיסור כרת [שלא תאמר לאחר מיתת בעלה מצוה, בחיי בעלה רשות. אי נמי לאחר מיתת בעלה מותרת, הא בחיי בעלה בלאו הבא מכלל עשה] — ואיש אשר יקח את אשת אחיו נדה הוא — כנדה, אעפ"י שיש לה היתר לאחר מכאן, בשעת איסורה בכרת.

דפים נר — נה

פח. מה דין אחות מן האם ולא מן האב, באיסורים דלהלן?

א. אחותו.

ב. אחות אביו ואחות אמו.

ג. אשת אחי אביו.

ד. אחות אשתו.

ה. אשת אחיו.

א. אחותו מן האם אסורה באיסור כרת כמפורש בכתוב (בת אביך או בת אמן).

ב. אחות אביו ואחות אמו אסורה בין מן האב שלא מן האם בין מן האם שלא מן האב — לכך נכפלה אזהרת אחות אב ואחות אם בפרשת אחרי-מות ובפרשת קדושים.

גם 'ערות אחי אביך', דהיינו בא על אחי אביו ממש (ע' סנהדרין נד), חייב אף באחי אביו מן האם. (רש"י, וכמובא בספר החינוך). ובהגהות המשנה-למלך על החינוך פקפק בדבר. ובאבני גזר (אה"ע קלט, ח) חלק על כך, ע"ש.

ג. אשת אחי האב ('דודתו') אינה אסורה אלא באחי אביו מאב ולא באחי אביו מן האם. (דודו — דודו מגאולת קרובים, מה להלן מן האב ולא מן האם [שהרי נאמר ממשפחתו ומשפחת אם אינה קרויה משפחה], אף כאן).

ד. אחות אשתו מן האם אסורה באיסור כרת. (נלמדת מאשת אחיו, שכן דומה לה בכך ששניהם באים על ידי קדושין וקרובי עצמו).

ה. אשת אחיו מן האם אסורה באיסור כרת. (ערות אשת אחיך לא תגלה. ערות אחיך הוא. ואף לאחר מיתת

בעלה אסורה ללא בנים אסורה, שלא כאשת אחיו מן האב, שנאמר הוא — בהויתה תהא). בתורת כהנים (קדושים) מיעטו אשת אחיו מאמו, ופרשו התוס' (ב. ועוד) שנתמעה מעונש עירי, אבל יש בה כרת. ויש מפרשים שהמיעוט אף מכרת אלא שגמרא דידן חולקת על התורת-כהנים בדרשת הכתובים, ומשוה לגמרי אשת אחיו מאמו לאשת אחיו מאביו. (עפ"י פירוש הראב"ד לתו"כ שם; אבי עזרי — איסורי ביאה ב,א).

דף נה

פ.ט. א. למה יצאה 'כרת' באחותו?

ב. כתוב ערירים ימתו וכתוב ערירים יהיו — הכיצד?

ג. העראה בחייבי לאוין ועשה, ביבמה, ובאשה לבעלה — מניין?

ד. שכבת זרע שנאמר בשפחה חרופה, באשת איש ובסוטה — למה לי?

ה. מהי 'העראה' ומהי 'גמר ביאה'?

א. לדברי רבי יוחנן, לכך יצתה כרת באחותו משאר כל העריות — ללמד על הכלל כולו, שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ולרבי יצחק, יצאה ללמד על כל חייבי כריתות שהן בכרת ולא במלקות. [וחילוק חטאות בעריות למד רבי יצחק מואל אשה בנדת טמאתה].

ב. ערירים יהיו — משמע שאם יש לו בנים עד אותה שעה — קוברין. [אבל אין במשמע שבשעת מיתתם ימותו ערירים מבנים שנולדו להם אחר החטא]. ערירים ימתו — משמע כמו הם עכשיו ערירים, כן ימותו, ואפילו יולדו להם לאחר מעשה, אבל אין במשמע שאם יש להם בנים עתה, שימותו. (רש"י) — לכך הוצרכו שני הכתובים ללמד שהכל כלול בעונש זה.

ג. העראה בחייבי לאוין למדוה מכך שגילה הכתוב בשפחה חרופה שכבת זרע למעט העראה, מכלל שחייבי לאוין בהעראה. חייבי לאוין דכהונה (שאינם נלמדים משפחה חרופה שאיסורה שוה בכל) נלמדים בגזרה שוה 'קיהה' — קיהה' מחייבי כריתות. חייבי עשה — 'ביאה' — ביאה' מחייבי לאוין. [וכן לענין ביאה שלא כדרכה, דינה כביאה כדרכה בחייבי לאוין (כדלהלן נז: וערש"י ורא"ש)]. יבמה נקנית ליבם בהעראה — מגזרה שוה 'ביאה' — ביאה' מחייבי לאוין. אשה לבעלה — 'קיהה קיהה' מחייבי כריתות.

יש מפרשים, דוקא אם פירש שרוצה לקנות בהעראה, אבל בסתם אינו קונה אלא בגמר ביאה (ריב"ם, רי"ד).

ויש אומרים אפילו בסתם, כל שלא גמר ביאתו קנה בהעראה, אך כשגמר ביאתו דעתו [בסתם] על גמר ביאה. (ר"ש משאנן; נמו"י).

ויש אומרים שאינו קונה אלא בסוף העראה, וכמאן דאמר העראה זו הכנסת עטרה (ר"ת). ויש מפרשים שאין מועילה העראה אלא לאחר קידושין [בדומה ליבמה שכבר זקוקה ועומדת ליבם], לעשותה כנשואה כמו חופה, אבל קדושין עצמם אינם מועילים אלא בגמר ביאה [ואפילו במפרש]. (ר"נ גאון, רי"ף. ובתוס' בקדושין י. הקשו על זה).

ד. שכבת זרע שנאמרה בשפחה חרופה (= שפחה כנענית המיוחדת לעבד עברי, ויש אומרים לעבד כנעני. ויש אומרים חצי שפחה וחצי בת חורין. ע' בכריתות י-יא), ללמד שאינו חייב אלא בשגמר ביאתו [ואינו חייב אלא בביאה